

Šumski dječji vrtić u Danskoj i Hrvatskoj

Antunović, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:141:209059>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

**SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ RANOG I PREDŠKOLSKOG
OBRAZOVANJA**

Matea Antunović

ŠUMSKI DJEČJI VRTIĆ U DANSKOJ I HRVATSKOJ

Završni rad

Osijek, 2021.

**SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ RANOG I PREDŠKOLSKOG
OBRAZOVANJA**

Matea Antunović

ŠUMSKI DJEČJI VRTIĆ U DANSKOJ I HRVATSKOJ

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Irella Bogut

Sumentor: prof. dr. sc. Vesnica Mlinarević

Osijek, 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. EKOLOGIJA I ODRŽIVI RAZVOJ U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU.....	3
2.1. Održivi razvoj.....	4
2.2. Odgoj i obrazovanje za okoliš.....	5
3. PEDAGOŠKA ALTERNATIVA RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA.....	8
3.1. Šumski školski pristup.....	8
3.1.1. Načela šumskog školskog pristupa.....	10
3.2. Povijest šumskih vrtića.....	11
3.3. Prednosti šumskih dječjih vrtića.....	13
4. ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI U DANSKOJ.....	17
4.1. Opći podaci o Danskoj.....	17
4.2. Sustav obrazovanja i skrbi u ranom djetinjstvu (eng. <i>Early Childhood Education and Care</i> , ECEC) u Danskoj.....	17
4.3. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje u Danskoj.....	19
5. ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI U HRVATSKOJ.....	24
5.1. Šumski dječji vrtići u Hrvatskoj.....	26
5.2. Moguće preporuke.....	29
6. ZAKLJUČAK.....	31
7. LITERATURA.....	32
8. SAŽETAK.....	38
9. SUMMARY.....	39
10. POPIS SLIKA.....	40
11. POPIS TABLICA.....	41

1. UVOD

Ljudi su se evolutivnim procesom razvili u inteligentna bića i naučili kako iskoristiti prirodu i potencijale koje ona nudi. Divimo se kontroliranoj prirodi koju smo stvorili i prikazujemo ju na romantičan način, a s druge strane sve se više udaljujemo od nje. „*Hladnoća i vrućina, kiša, snijeg i vjetar, korov, muhe i komarci... Branimo se i štitimo od tih 'gadosti' prirode, od pijeska i mulja, truleži biljaka, uginulih životinja i crijevnih izlučevina. Ako možemo, izbjegli ćemo bilo koji prirodnu opasnost ili nepogodu*“, riječi su kojima Schepers i Liempd (2010. str.1) opisuju današnjeg čovjeka. Stvorili smo suvremeno društvo i naraštaj koji je toliko uključen u svijet novih tehnologija da su potpuno izgubili vezu s prirodom. Čovjek danas ne poima sebe u prirodi, već postavlja prirodu nasuprot sebe, iako prema autorima Phenice i Griffore (2003.) čovjek ima genetski prenešeno „kodiranje“ koje je rezultat čovjekovog razvoja u prirodnom okruženju. Stoga je od vitalne važnosti upućivati dijete da od najranijeg uzrasta spozna svoje „prirodno ja“ u odnosu na prirodu i svijet koji je oko njega. Povezanost s prirodom djeca će puno lakše otkriti kroz igru u prirodi i onime što ih okružuje.

Igra na otvorenom i povezanost s prirodom godinama su bili prepoznati kao doprinos zdravom životu i sretnom odrastanju. Novija istraživanja donose rezultate koji upućuju da otuđenje djece od prirode i izostanak igara na otvorenom rezultiraju značajnim porastom emocionalnih i psiholoških poremećaja, smanjenom sposobnosti za suočavanje sa stresorima i smanjenom fizičkom spremnošću (Mainella i sur., 2011.).

Da je, za zdrav psihofizički dječji razvoj, neposredno izlaganje prirodi od temeljne važnosti, slaže se i Louv (2016.) na osnovu rezultata novijih istraživanja koje je objedinio u svom djelu „Posljednje dijete u šumi“. Prema istom autoru nedostatak prirode u odrastanju djece u pozitivnoj je korelaciji s porastom pretilosti, poremećajem pažnje i depresijom.

Današnje djetinjstvo, daleko je od romantičnog poimanja djetinjstva kao razdoblja bezbrižne igre koja djecu stavlja u kontekst sigurnosti i sretnog života neometanog događajima oko njih (Rabušićova i Engdahl, 2012.). Nedostaje im izravnog iskustva iz prirodnog okruženja. Mentalno blagostanje djece ovog stoljeća je ugroženo. Sve je veći broj djece koja izražavaju strahove i nesigurnost. Nemali broj njih paati od depresije i tjeskobe. Samopouzdanje im je na nezavidnoj razini. Kod svakog drugog djeteta u zemljama Europske Unije izraženo je neko, bar minimalno, razvojno oštećenje nekih od organa vida, govora ili fine motorike. Veliki broj

djece ima problema sa spuštenim stopalima, mnogi od njih imaju problema sa samokontrolom ili pri snalaženju u socijalnim interakcijama (Čalić Šverko, 2019.).

Kako se djeca radaju s osjećajem i empatijom za prirodu, da bi se ta osobina zadržala i tijekom odrastanja, nužno ju je poticati i razvijati kroz odgoj za okoliš i u okolišu (Lujić, 2020.). Prema istom autoru odgajanje djeteta za okoliš činit će boljitak za dijete a učinak takvog odgoja odražavat će se tijekom cijelog života.

U društvu u kojem je priroda tako malo djeci dostupna, vrtići poprimaju glavnu ulogu vraćanja prirode i okoliša u dječje živote. Oni će na organiziran način omogućiti djeci znatno stalni pristup vanjskom prostoru (Schepers i Liempd, 2010.).

Šuma kao izuzetna i zdrava lokacija za učenje stvara mogućnost osjetilnog iskustva, puno više nego drugi ekosustavi, potiče vještine promatranja i slušanja, pospješuje socijalne interakcije između djece, idealno je mjesto odgoja i obrazovanja u svrhu održivog razvoja (Čelić Šverko, 2019.).

Kao odgovor na navedeno nameću se dječji šumski vrtići koje u nekim razvijenim zemljama imaju dugogodišnju tradiciju. Koncept vrtića na otvorenom, bez krova i zidova, neovisno o vremenskim prilikama, gdje djeca uče na licu mjesta kroz osobna iskustva i jedno od drugih začet u Danskoj. Kao takav sve veće razmjere poprima u Njemačkoj, Južnoj Koreji i Japanu (Grenac, 2014.)

U hrvatskom obrazovnom sustavu program šumske pedagogije još nije verificiran. Međutim, i kod nas je broj vrtića koji egzistiraju kroz odgoj djece za okoliš i u okolišu u stalnom porastu.

Cilj istraživanja: Upoznati šumske dječje vrtiće u Danskoj i Hrvatskoj, analizirati prednosti i nedostatke ovih dječjih vrtića u odnosu na druge dječje vrtiće. Dati smjernice implementacije sadržaja šumske pedagogije u radu s djecom predškolske dobi.

Metode: Proučiti recentnu literaturu i videozapise o šumskim vrtićima u Danskoj i Hrvatskoj, napraviti usporedbu te istaknuti prednosti i nedostatke u odnosu na ostale dječje vrtiće.

Hipoteze: Šumski dječji vrtići nedovoljno su zastupljeni u Republici Hrvatskoj u odnosu na Dansku i općenito. U šumskim dječjim vrtićima djeci predškolske dobi omogućeno je da više borave u prirodnom okolišu, upoznaju ga i istražuju. U šumskim dječjim vrtićima zastupljeniji su sadržaji ekološkog odgoja čime djeca dobivaju i bolje temelje za održivi način života.

2. EKOLOGIJA I ODRŽIVI RAZVOJ U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

Prve temeljne spoznaje o prirodi, pretpostavlja se da su stare koliko i čovječanstvo. Čovjek je prva istraživanja biljnog i životinjskog svijeta započeo kada je posadio prve biljne kulture i pripitomio prve životinje. Iz potrebe za upoznavanjem prirode ali i ljudske radoznalosti nastalo je prirodoslovlje koje je proučavalo zakonitosti u prirodi iz koje se kasnije razvila nauka o životu, odnosno biologija. U sklopu biologije kao zasebna znanstvena grana evoluirala je znanost koja se naziva ekologija (De Zan, 2000.).

Ekologija je grana botanike koja se bavi proučavanjem odnosa biljnog svijeta prema okolišu. Međutim, šire gledano, ekologija je u načelu izrazito interdisciplinarnog karaktera s obzirom na to da proučava odnose biljaka i životinja prema različitim činiteljima živog i neživog okoliša, u koje spadaju prije svega klimatski činitelji, edafski činitelji ili činitelji tla, a u najnovije vrijeme sve više su izraženi posredni i izravni utjecaji čovjeka, tzv. antropogeni činitelji (Hrvatska enciklopedija, 2021.).

Prirodna i njezino okruženje polazna je točka svih živih bića među kojima je i čovjek. Održivost od čovjeka kao svjesnog bića, zahtijeva da svoj napredak mjeri raznolikošću i bogatstvom prirode, na žalost, on je svjesno osiromašuje. Neka prirodna dobra koja su se činila besplatna poput čistog zraka, nezagađene vode i čistih šuma danas su rijetkost (Damjanović i sur., 2020.).

Klimatske promjene i suvremeni ekološki problemi najviše su uzrokovani načinom ekonomskog rasta razvijenih zemalja. Najteže posljedice uz zagađenje prirodnog okoliša i klimatskih promjena vidljive su na pojavnosti socioekonomskog jaza. Neznatan broj najbogatijih uzurpira veliki dio društvenog dobra, pri čemu se gube srednje klase i poluperiferije, raste društvena i politička podijeljenost, a javni prostor postaje sve skučeniji. Da bi se na ovakav način održalo stanovništvo koje danas broji približno osam milijardi ljudi trebali bi polovinu dodatne planete (Katunarić, 2017.). Još 70-ih godina prošlog stoljeća javnost je osvijestila činjenicu da naša, pretežito konzumeristička i tehnološki usmjerena civilizacija, postaje prijetnja ljudskoj egzistenciji (Škugor, 2008.). Iz navedenog razvidno je kako je održivi razvoj od aktualnog problema prerastao u imperativ razvoja suvremene civilizacije.

U novonastaloj situaciji nameće se nužnost promišljanja koja znanja i vještine djeci treba prenijeti kako bi jednog dana i njihova djeca uživala blagodati planete Zemlje (Vrbičić, 2012.). Prema Vrbičić (2012.) segment koji treba implementirati u obrazovne kurikulume svakako je odgoj i obrazovanje za održivi razvoj. Zbog svega ranije navedenog, odgoj i obrazovanje za održivi razvoj nužno je poticati i razvijati od najranijeg djetinjstva. Najjednostavniji način implementacije održivog razvoja u predškolski kurikulum mogao bi biti kroz vraćanje djece prirodi i prirode djeci.

2.1. Održivi razvoj

Održivi razvoj predstavlja temelj za donošenje politika i razvojnih strategija pokojima se gospodarstvo i društveni sektor trebali razvijati tako da ne štete okolišu i prirodnim izvorima koji su neophodni za daljnji ljudski rast i razvoj. Održivi razvoj polazi od ideje po kojoj razvoj, trošenjem neobnovljivih izvora energije, degradacijom i onečišćenjem okoliša, ne smije ugroziti budućnost dolazećih naraštaja, a temelji se na dogovorenim vrijednostima i značajkama demokratskih društava (Vrbičić, 2012.). Stoga je osnovni cilj održivog razvoja osigurati korištenje prirodnih dobara na uravnotežen način kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini, gdje presudnu ulogu zasigurno ima promjena čovjekova pristupa raspoloživom potencijalu planete Zemlji.

Formalno izvorište koncepta održivog razvoja potječe iz 1980. godine. Prvi put kao takvo spomenuto je u *World Conservation Strategy*, a koje je razrađeno i popularizirano 1987. godine u UN-ovom izvješću „Naša zajednička budućnost“. Od tada održivi razvoj zastupljen je u svim strateškim i razvojnim dokumentima, ističu Frajman-Jakšić i suradnici (2010.).

Iako je sastavni dio razvojnih dokumenata, isti autori navode kako je implementacija koncepta održivog razvoja u praksi izrazito spora. S obzirom da je to tehničko ekonomska paradigma novijeg vremena mora biti temeljena na novim vrijednostima društva i potrošača u čijem je epicentru održivost (Frajman-Jakšić i sur., 2010.). Iz tog razloga osnovni preduvjet za provedbu modela održivosti su neizostavne promjene.

Iako se spominje već pedesetak godina, u tek u novije vrijeme tema održivosti i održivog razvoja postaje zastupljena na svim razinama, od znanstvenih, političkih i obrazovnih. Prema navodima autora Lay (2017.) sam koncept održivog razvoja ne predstavlja samo koncept ekološkog razvoja, skup pitanja o budućnosti okoliša i prirode, iako dugoročno gledano

navedene značajke su nedvojbeno najvažnije, autor navodi da „*bez zdravih i perspektivnih prirodnih osnova života neće biti ni opstanka, a kamoli kvalitete življenja ljudske rase.*“ (Lay, 2017. str.17.).

Kako je poznato da se vrijednosti, stavovi i obrasci ponašanja usvajaju u najranijoj životnoj dobi, upravo je to trenutak kada odgoj i obrazovanje za održiv razvoj nalazi svoju primjenu (Rabušićova i Engdahl, 2012.). Sustav odgoja obrazovanja za održiv razvoj treba pridonijeti osvješćivanju ljudi u stvaranju realne slike svijeta. Nužno je osvijestiti da svi moraju dati svoj doprinos za postizanje bolje pravednosti, jednakosti i poštivanju ljudskih prava svakog čovjeka na Zemlji. (Radeka, 2017.).

Nadalje, sustav odgoja i obrazovanja treba osvijestiti činjenicu kako je svatko od nas ima obvezu i snagu kojom će utjecati na pozitivne promjene kako na lokalnoj tako i na globalnoj razini. Neophodno je unapređivati i promovirati sustav vrijednosti, ponašanja i stilove života koji će podržavati održivu budućnost (Radeka, 2017.).

U Republici Hrvatskoj na svim razinama odgoja i obrazovanja, odgoj za okoliš postoji kao nastavno načelo. Sadržaj odgoja za okoliš uspješno se ostvaruje u nastavi prirodoslovlja a manje su zastupljeni u društvenim znanostima iako nas na to obvezuju međunarodni dogovori. Za unapređenje u podizanju veće učinkovitosti odgoja za okoliš potrebno je veću pozornost staviti na edukaciju učitelja i njihovo cjeloživotno obrazovanje glede ostvarivanja zadaća i programskih sadržaja odgoja za okoliš. Nadalje potrebno je izraditi nastavne plakate s temama odgoja za okoliš i obraditi ih u radionicama s učiteljima kako bi se učitelje osim sa sadržajem upoznalo i s učinkovitim metodama odgoja za okoliš (De Zan, 2000.).

2.2. Odgoj i obrazovanje za okoliš

Ono što nas čini različitima od drugih živih bića svakako su naše biološke osobine koje su se ispoljile tijekom evolucije. Primjerice, uspravan hod, zubi i čeljust kao i veličina moždane mase fizičke su karakteristike koje nas čine drugačijim od svih pripadnika porodice homoida (Bognar, 2015. str.10.). Prema istom autoru, od fizičkih razlika bitnije su one koje se očituju u našem ponašanju, stvaralaštvu i društvenim odnosima. Ukrajinski pedagog Anton Semjonovič Makarenko smatra kako je za sve navedeno odgovoran odgoj. Prema njegovim riječima nema nepopravljivih, što bi značilo da prekršitelji, nasilnici ili osobe koje se opisuju riječima „težak karakter“, ne nastaju rođenjem, već da su takve osobe rezultat loših odgojnih metoda

(Biloglav i sur., 2012.). Zbog toga je odgoj tipično ljudska potreba, on nas čini različitima u odnosu na sva druga živa (Bezić, 1988., str. 19.).

Kada je riječ o odgoju ne može ga se jednoznačno definirati. Tijekom godina pojam odgoja se pokušavao definirati na više načina tako je i nastalo nekoliko definicija. Bez obzira na brojnost kod svih autora koji su se bavili definiranjem odgoja postoji suglasnost kako je on „*specifično ljudska aktivnost u kojoj čovjek postaje čovjekom*“ (Bognar, 2015. str. 10.). Potvrđeno je da djeca najbolje uče čineći, promatrajući ili imitirajući druge, stoga je u odgoj i obrazovanje potrebno uvrstiti metode kojima će se djeca senzibilizirati za problematiku održivog razvoja i koji će se odgajati za okoliš i održiv razvoj još u ranoj i predškolskoj dobi promatrajući i imitirajući odrasle.

Da bi se odgoj i obrazovanje za okoliš uspješno ostvarili odgojitelje predškolske dobi, učitelje razredne nastave i nastavnike predmetne nastave potrebno je pravilno ekološki podučavati. Odgojatelji predškolske djece prema nastavnom planu i programu trebaju usvojiti suvremene strategije podučavanja djece o živoj i neživoj prirodi, prometu, radu i životu ljudi, međuljudskim odnosima u skupini, oblicima prostora i vremena te njihovim odnosima, mjerenju i mjerama, zdravom načinu života, odnosu prema prirodi, drugim osobama i samom sebi (De Zan, 2000.).

Ranijim generacijama koje su većinom odrastale u seoskim područjima priroda je bila uvelike dostupnija. Urbanizacijom su se smanjile zelene površine što je u određenim područjima uvjetovalo promjene prema stavu obrazovanja na otvorenom. Otudjenje od prirode i podizanje svijesti o važnosti njezinog očuvanja za buduće generacije i postizanje okolišne zrelosti kod djece zahtijeva žurno promicanje šumske pedagogije ili pedagogije održivog razvoja.

Navike i vještine održivog razvoja djeca rane i predškolske dobi usvajaju paralelno s njihovim obiteljskim i vrtičkim načinom življenja. Prema Mioč (2017.str., 125.) dijete predškolske dobi slijedi one vrijednosti i navike koje su njemu zanimljive, važne, odnosno one dimenzije održivosti koje drži privlačnim razvijajući i mijenjajući svoje razmišljanje o održivosti. Održivi razvoj se temelji na odgovornom suživotu s drugim ljudima (Vrbičić, 2021.), najbolje se percipira kroz odgoj i obrazovanje u školskim i predškolskim ustanovama (Mioč, 2017.) a pridonosi postizanju okolišne zrelosti kod djece (Čalić Šverko, 2019.).

Svrha odgoja i obrazovanja za održiv razvoj je usmjeravanje odgojno obrazovnih mjera u smjeru koji će doprinijeti održivoj budućnosti za sadašnje generacije i one koje dolaze. (Rabušićova i Engdahl, 2012.).

Zbog utjecaja na cjelokupni razvoj djeteta odgoj za okoliš i održivi razvoj prijetka je potreba današnjeg modernog društva i zahtijeva nužnu implementaciju u odgojno obrazovni sustav (Lujić, 2020.,str 41.). Pedagoški koraci kojima se postiže okolišna zrelosti su prije svega naučiti naći zadovoljstvo u prirodnom okruženju, potom, kako iskusiti i promatrati prirodu, razumjeti paralelizam čovjeka i prirode, naučiti na koji način donositi odluke vezane za okoliš i biti odgovoran prema budućnosti (Čalić Šverko, 2019.).

3. PEDAGOŠKA ALTERNATIVA RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Kao što je ranije spomenuto rani i predškolski odgoj i obrazovanje odvija se u za to predviđenim javnim ustanovama, odnosno jaslicama i dječjim vrtićima. Poimanje dječjih vrtića obično se veže za ustanove u kojima se odgajaju djeca po unaprijed određenim programima, metodama rada i nastavnim materijalima, s unaprijed organiziranim vremenom. Razlika koja svaki dječji vrtić čini autentičnim očituje se u koncepciji odgoja, okruženju i kulturi društva. Takovi dječji vrtići imaju svoje vrijednosti, međutim, većina pedagoga, odgajatelja i liječnika se slaže da djecu treba vratiti prirodi kako bi izbjegli rigidne norme, na trenutak zaboravili na visoke tehnologije i stresnu svakodnevicu (Panić, 2017., str.1.). Kao pedagoška alternativa javljaju se šumski dječji vrtići koji poprimaju sve veću popularnost diljem svijeta, a i kod nas se sve više raspravlja o šumskoj pedagogiji.

3.1. Šumski školski pristup

Pedagogija održivog razvoja pridonosi obrazovanju za održivi razvoj koji je usklađena s UN Agendom 2030. godine. Uvažavajući 17 ciljeva održivog razvoja Agenda 2030. u suradnji sa Svjetskim akcijskim programom za obrazovanje za održivi razvoj, promiče vrijednosti i ponašanja koja su nužna za održivost (Čelić Šverko, 2019.).

Koncept šumskog školskog pristupa prvobitno je nastao u Švedskoj 1950. godine, odakle se proširio dalje po mnogim zemljama svijeta. Do intenziviranja šumskog školskog pristupa ponajprije dolazi u Danskoj 1980-ih godina i to prije svega u radu s predškolskom djecom, što će se u narednih desetak godina proširiti na prostore Ujedinjenog kraljevstva (Valjun Vukić, 2013.).

Prema riječima Fornažar mag.ing.silv., predstavnice Modelne šume „Sliv rijeke Mirne“, obrazovni ciljevi i dobrobiti koje nudi šumska pedagogija su: fizičke naravi a to podrazumijeva, razvoj motoričkih sposobnosti, snalaženje i orijentaciju u prirodnom okruženju, različite aktivnost i povećanje samostalnost, razvoj koordinacije i unapređenje ravnoteže, mentalne naravi što podrazumijeva razvoj kreativnosti, mašte, znatiželje i koncentracije (Čalić Šverko, 2019.).

Šumska škola inspirativan je proces koji djeci, mladima i odraslim pruža mogućnost i prilike za postizanje i razvijanje samopouzdanja i samopoštovanja kroz praktična iskustva učenja u šumskom okruženju. Nekoliko je značajki koje naglašavaju pozitivne učinke šumske u odnosu na klasičnu pedagogiju (Murray i O'Brien, 2005.)

Murray i O'Brien (2005.) navedene značajke opisuju na slijedeći način:

- Korištenje šumske pa stoga i divlje pedagogije koja je uokvirena strogim sigurnosnim rutinama i utvrđenim granicama omogućuje fleksibilnost i slobodu učenja, pokreće dijete te stvara inovativne pedagoške pristupe u okruženju niskog rizika. Ovakav pristup je naročito važan za djecu iz područja u kojima je mala mogućnost kontakta djece s prirodnim okolišem.
- Učenje se može povezati s ciljevima nacionalnog nastavnog plana i programa. Uključivanjem inovativnih pristupe učenju (poput poduzimanja malih i lako ostvarivih zadataka) djecu se potiče da razviju urođenu znatiželju i motivacija za učenjem. To je osobito važno za one kojima je teško usvojiti znanje u okruženju klasične školske učionice.
- Sloboda istraživanja korištenjem više osjetila temeljna je za poticanje kreativne, raznolike i maštovite igre. Fokus šumske pedagogije usmjeren je na „cijelo dijete“ a ne samo na njihove akademske sposobnosti. Djeca mogu razvijati vlastite stilove učenja svojim tempom, dok se maksimiziraju koristi od svakog iskustva koje sami otkriju.
- Visok omjer odraslih i učenika (grupe su male s približno dvanaest djece po sesiji) omogućuje djeci obavljanje zadataka i igara koje su im zanimljive i ne stavljaju ih u opasnosti od ozljeđivanja. Takav omjer omogućuje odgajatelju da brzo upozna stilove učenja, sposobnosti i karakteristike djece za koju su zaduženi.

Sam pojam „šumski školski pristup“ koristi se za opisivanje dojmljivog i poticajnog pristupa dječjoj igri i učenju izvan odgojnih građevina po čemu danski narod prednjači. S obzirom na standard, zdravstvenu skrb i obrazovanje Dance se uzima za najsretnije ljude. Među prvima, Danci, su još davne 1976. godine uveli cjelodnevnu skrb za djecu u dobi od tri mjeseca pred polazak u školu. Pojam „šumska škola“ upotrijebljen je kako bi opisao praksu danskih odgojitelja u radu s djecom rane predškolske dobi koji svoju svakodnevicu provode i uče u

šumskom okruženju (Valjun Vukić, 2013.). Kako to u stvarnom životu izgleda prikazano je na slici 1.

Slika 1. Igra djece u prirodnom okruženju.

Izvor: Cedarsong Nature School, preuzeto od Doek, 2017.

3.1.1. Načela šumskog školskog pristupa

Prema Valjan Vukić (2013. str., 102.) na dansku praksu vanjskog pristupa u radu s djecom rane dobi utjecali su mnogi svjetski priznati teoretičari i njihovi teorijski pristupi. To su prije svega Jean Jacques Rousseau, Maria Montessori, Friedrich Froebel, John Dewey, Johann Heinrich Pestalozzi, do Daniel Goleman i Howard Gardner. Danas se u danskoj praksi vanjskog pristupa slijedi sedam načela koja su proizašla iz različitih teorijskih pristupa. Jedno od načela je holistički pristup s djetetom u centru zbivanja. Prema navedenom načelu razvoj djeteta čini skup više različitih dimenzija a svaka razvojna intervencija utječe na ostala razvojna područja (<https://www.vrtic-nemo.hr/grupa/racici>, pristupljeno:26.08.2021.). Ovo načelo svoje teorijsko uporište nalazi u djelima Emile, Rousseaua i Pestalozzia. Načelo holističkog pristupa uzima u obzir dječji razvoj u tjelesnom, spoznajnom, emocionalnom, socijalnom i kreativnom smislu. Prema Valjan Vukić (2013.) drugo načelo šumskog danskog pristupa polazi od činjenice kako je svako dijete jedinka za sebe, stoga je jedinstveno s vlastitim načinom na koji razmišlja i osjeća. Uporište ovog načela leži u Gardnerovoj teoriji višestrukih inteligencija i Csikszentmihalyijevoj teoriji optimalnog iskustva. Treće načelo na kojem počiva šumski školski vrtići je načelo proizašlo iz Deweyeva teoretiziranja da su djeca sretna ako su zaposlena i ako su aktivna, kao i iz Piageove teorije koja zagovara da dijete

razumije svijet djelujući na njega ili koristeći se njime. Drugim riječima, djeca aktivno uče kada su u interakciji s okruženjem, te svojim aktivnostima u odnosu s osobama i materijalima koji ga okružuju otkrivaju nove spoznaje i razvijaju način razmišljanja (Valjan Vukić, 2013.).

Maria Montessori zagovornik je iskustvenog učenja. Na njezinoj teoriji zasniva se četvrto načelo šumske pedagogije. Djeca prema navedenom načelu uče iz osobnog iskustva koje stječu u stvarnom životu koristeći stvarne materijale. Slijedeće načelo objašnjava kako djeca uče u poticajnom okruženju koje je prilagođeno njima, počev od namještaja, dostupnih materijala i prostora koji zadovoljava dječje razvojne potrebe. Uporište ovog načela je u teorijama Montessori i Frobela. Šesto načelo temelji se na principu pokušaja i pogrešaka, a podrazumijeva da djeci treba okruženje koje će im osigurati upravo navedeni temeljni princip učenja. Sedmo načelo zasniva se na teorijskoj podlozi Golemana i Vygotskog koji tvrde da djeca uče kada su u interakciji sa socijalnim okruženjem. U svakodnevnoj interakciji s „brižnim“-odraslim osobama iz dječjeg okruženja, djeca doživljavaju socijalno iskustvo koje je najčešće pozitivno, te na taj način uče komunicirati, razvijaju samopouzdanje i na prihvatljiv način zadovoljavati dio svojih potreba (Valjan Vukić, 2013. str., 102.)

3.2. Povijest šumskih vrtića

„Zemlja i nebo, šume i polja, jezera i rijeke, planine i more izvrsni su učitelji i uče nas više nego što možemo naučiti iz knjiga“ John Lubbock

Ljudi su od postanka učili od prirode i u prirodi. Unatoč jednostavnosti, koncept formalnog školovanja na otvorenom relativno je nov, potječe negdje od sredine 20. stoljeća. Danas se šumske škole mogu pronaći u desecima zemalja diljem svijeta. Učenje na otvorenom dio je Švedskog školstva više od 100 godina. *Friluftsliv, or "free air life"* prvi put se spominje u švedskim dokumentima o kurikulumu 1928. godine (Growing wild, 2020.).

Istraživanja povijesti koncepta šumskih vrtića sugeriraju da je isti nastao u pedesetim godinama prošlog stoljeća u Skandinaviji, te da je način rada s malom djecom na otvorenom razvijen upravo u Danskoj (Close, 2012.).

Školski pokret na otvorenom izrastao je iz Waldorf-Steinerovog pristupa obrazovanju u najranijem djetinjstvu. Taj pristup je podrazumijevao učenje kroz igru gdje su odrasli bili u funkciji pomagača a ne učitelja. Steiner je vjerovao da su oponašanje i primjeri važniji od riječi (Happy Acres, 2021.). Šezdesetih godina prošlog stoljeća šumski vrtići pojavili su se u

Njemačkoj. Danas Njemačka ima najpoznatije programe formalnog šumskog vrtića. Krajem 2017. godine u Njemačkoj je broj šumskih vrtića premašio brojku od 1500. Većina ovih vrtića nema pristup grijanim zatvorenim prostorijama, čak ni zimi (Growing wild, 2020.).

Prvi moderni šumski vrtić u Sjedinjenim Američkim Državama osnovana je tek 1996. godine u Kaliforniji. Najprodavanija knjiga Richarda Louva „Zadnje dijete u šumi“ iz 2005. godine pomogla je popularizaciji ideje kako bi djeca trebala veliki dio svog vremena provoditi na otvorenom i izazvala je oživljavanje obrazovanja o okolišu. U razdoblju od 2016. i 2017. godine u SAD -u je zabilježen porast broja registriranih predškolskih ustanova i vrtića za 66 %. Šumska škola uvedena je u Velikoj Britaniji 1995. godine kada je grupa predavača, odgojitelja i medicinskih sestara s *Bridgewater Collegea u Somersetu* posjetila dansku šumsku školu. U mnogim britanskim šumama studentima i djeci je omogućen pristup drvenim radionicama gdje izrađuju maljeve, lopatice i hranilice za ptice koristeći različite alate i različite tehnike rezbarenja.

U Australiji 2011. godine Doug Fargher, odgojitelj koji je bio strastven po pitanju dobrobiti i razvoja djece pokrenuo je osnivanje šumskih vrtića. Pokret potiče djecu i nastavnike da se odvaže izaći izvan granica ograničenog i tradicionalnog okruženja za učenje. Bilo u šumi ili na plaži, svako od ovih mjesta ima različite karakteristike koje utječu na iskustvo učenika. Na Novom Zelandu službe odgoja i obrazovanja osnivaju škole za okoliš. Šumski vrtići se 2007. godine šire na prostor Kanade. Čak i u urbanim gradovima Kine, unatoč ograničenjima urbanog okruženja (nedostatak prirodnih elemenata, zagađenje, poplave) pojavile su se škole u prirodi. Slična situacija je i s japanskim šumskim školama, ili *Mori-no-ie* ili *Mori-no-youchien*, koje postaju sve popularnije jer pružaju bijeg od strogih pravila u japanskom društvu i visoke tehnologije (Growing wild, 2020.). Osim navedenih tu je još i Italija te Republika Hrvatska koja se još uvijek ne može pohvaliti velikim brojem šumskih vrtića ali se šumska pedagogija polako pojavljuje u nekim od dječjih vrtića.

Prvu svjetski poznatu šumsku školu osnovala je Ella Flautau 1952. godine u Danskoj. Ideja se začela kad su se njezina i susjedova djeca počela svakodnevno okupljati u obližnjoj šumi, neslužbenom obliku vrtića koji je izazvao veliko zanimanje drugih roditelja u zajednici. Roditelji su osnovali grupu i pokrenuli inicijativu za uspostavljanje „hodajućih dječjih vrtića“ iz Waldorf-Steinerovog pristupa obrazovanju koje se zasniva na igri, s odraslima kao pomagačima, a ne učiteljima. Šumske škole počele su se pojavljivati diljem Danske pedesetih

godina prošlog stoljeća dok se zemlja borila s nedostatkom zatvorenog prostora za obrazovanje djece vrtićke dobi, da bi danas dvaki deseti vrtić u Danskoj bio šumski dječji vrtić (Growing wild, 2020.).

3.3. Prednosti šumskih dječjih vrtića

Učenje na otvorenom ima brojne prednosti, a koje maloj djeci nudi mogućnost bavljenja prirodom i učenja u prirodnom okruženju. Šumski vrtići koji su se razvili prvenstveno u Skandinaviji, potom u Velikoj Britaniji i Sjevernoj Americi postaju popularniji diljem svijeta. Međutim, za intenzivniju primjenu potrebna su dodatna istraživanja koja bi razjasnila i razumjela složenost standardizacije i primjene šumske škole u različitim kulturama (Dean, 2019.). Većina autora će se složiti da je boravak i igra u prirodi od velike koristi za kompletan razvoj djece i njihovu psihofizičku dobrobit. U tablici 1. prikazane su neke od prednosti boravka i igre na otvorenom.

Tablica 1. Prednosti boravka i igre u prirodi

Igra i boravak u prirodi	
Igra u prirodi stimulira kreativnost	Boravak u prirodi razvija poštovanje prema drugim bićima
Igra u prirodi je maštovita	Boravak u prirodi poboljšava imunitet dece
Igra u prirodi je spoj neobavezne igre i učenja	Boravak u prirodi povećava upornost
Igra u prirodi potiče suradnju	Igra u prirodi smanjuje nervozu
Igra u prirodi potiče rješavanje problema	Igra u prirodi je slobodna
Igra u prirodi obogaćuje rječnik	Igra u prirodi povećava pažnju
Igra u prirodi potiče organizacijske sposobnosti	Igra u prirodi pomaže djeci da uoče sličnosti i različitosti
Igra u prirodi pospješuje sposobnost slušanja	Igra u prirodi povećava nivo fizičke aktivnosti
Igra u prirodi pospješuje sposobnost komunikacije	Igra u prirodi pomaže djeci da primijete obrasce i uzorke
Igra u prirodi je zabavna	

Izvor: (Lukin portal, 2016). <http://www.pjesmicezadjecu.com/mamin-kutak/zasto-je-igra-u-prirodi-vazna.html#ixzz725zJ0KrQ> , pristupljeno:01.08.2021.

Jedna od prednosti šumskih vrtića je način na koji djeca uče uključujući sva čula. Dok se igraju djeca će vidjeti, čuti, dodirnuti pa i omirisati stvari koje neće sresti dok se igraju u zatvorenom prostoru. Igrom u prirodi djeca će lakše povezati i razumjeti neke stvari koje im se čine apstraktnima. Priroda i prirodni materijali pružaju neograničenu mogućnost za igru a ujedno i potiču dječju maštu, inventivnost i kreativnost (Lukin portal, 2016.).

Igrajući se u prirodi, djeca stvaraju svoja pravila i razvijaju pregovaračke sposobnosti. Vrijeme provedeno vani psihološki smanjuje nervozu i povećava dječju pažnju. Tako djeca koja imaju poteškoće da se skoncentriraju na papir i olovku, znaju biti znatno uspješnija poslije izvjesnog vremena kojeg su proveli u prirodi.

Za igru u prirodi ne postoje smjernice, djeca slobodno i sama kreiraju svijet oko sebe. Upoznavajući svijet kukaca, pčela, ptica i ostalih šumskih životinja djeca razvijaju empatiju i obazrivost spram drugih bića. Dok se igraju vani i upoznaju živi svijet djeca će obogatiti svoj rječnik. U postavljanju pravila zamišljene igre moraju dobro slušati jedni druge, raspravljati o detaljima, služiti se raznim objašnjenjima, što pozitivno utječe na poboljšanje komunikacije. Igra u prirodi potiče suradničko učenje. Česte su igre koje ne poznaju pobjednika i gubitnika u kojima je cilj zajednički za sve, što je dobro za razvijanje osjećaja za timski rad što će im biti od koristi i u kasnijoj životnoj dobi (Lukin portal, 2016.).

Prela Louv (2016.str 48.) najnovija istraživanja pokazuju pozitivnu korelaciju vremena provedenog na otvorenom sa fizičkim zdravljem i to ne samo s kontrolom tjelesne mase, nego i drugim zdravstvenim blagodatima koje su osobite upravo zbog doživljavanja prirode.

Prema istom autoru provedena istraživanja u Norveškoj i Švedskoj s predškolskom djecom koja su se svaki dan igrala na tipičnim uređenim igralištima i s djecom koja su se jednako vrijeme igrala među drvećem, stijenama i neravnim terenima. Nakon godine dana promatranja uočeno je da su djeca koja su se igrala na prirodnim terenima imala razvijeniju motoričku spremnost, bolju okretnost, bolje održavanje ravnoteže u odnosu na djecu koja su se igrala na uređenim igralištima. Spretnost i okretnost djece šumskih vrtića pokazuje slika 2.

Slika 2. Spretnost i okretnost djece šumskih vrtića. Izvor: Early horizons, 2017.

https://www.asg.com.au/doc/default-source/early-horizons/asg_eh_2017_issue_6-1_web_fa.pdf?sfvrsn=2 , pristupljeno:26.08.2021.

Boravak u prirodi dovest će do podizanja imuniteta kod djece. Povećanje fizičke aktivnosti utjecat će na smanjenje pretilosti u dječijoj a i u kasnijoj životnoj dobi. Louv (2016. str., 88.) donosi podatke istraživača koji su istraživali dječju igru na igralištima s dominantnim izgrađenim elementima za igru te su uočili izraženu društvenu hijerarhiju kroz fizičke sposobnosti. Djeca na prirodnim igralištima s grmljem i raslinjem pokazuju veću maštovitost. Njihov društveni status manje se temelji na fizičkim sposobnostima a znatno više na jezičnim, kreativnim sposobnostima i na domišljatosti. Vođe na prirodnim terenima su uglavnom kreativnija djeca dok su na uređenim igralištima vođe fizički jača i spremnija djeca.

Istraživanja su pokazala da boravak u prirodi može imati terapijski učinak kod djece kojima je dijagnosticiran poremećaj deficita pažnje i hiperaktivnosti (*Attention deficit hyperactivity disorder*, ADHD) (Louv, 2016. str.,100.).

Glavna razlika između standardnih i šumskih vrtića je naglašavanje igre predmetima koji su dostupni u prirodi a ne kupljenim igračkama. Djeca i zaposlenici šumskih vrtića vrijeme provode u šumi a ne u zatvorenim objektima. Iako postoje znatne razlike i jedna i druga vrsta vrtića moraju ispunjavati istu svrhu a to je briga o djeci i poticanje na aktivnosti odgoja i obrazovanja. Šumski vrtići iako najveći dio vremena nude boravak na otvorenom ipak trebaju imati zgradu u koju bi se djeca trebala moći skloniti kod ekstremnih vremenskih uvjeta i u kojima bi se djeca trebala moći preobučiti u odjeću u skladu s vremenskim prilikama. (<https://www.bebe.hr/djeca/sumski-vrtic/>, pristupljeno:30.07.2021.).

Šumski vrtići stvaraju manje buke nego zatvoreni prostor, te je izloženost stresu kod djece i zaposlenika uslijed buke znatno manja. Poznato je da šume i zelenilo povećavaju

samodisciplinu kod djece. Šumski vrtići pozitivno će utjecati na spretnost, sposobnost upravljanja pokretima, sposobnost razvijanja taktilne osjetljivosti i osjećaja dubine. Iako je uvriježeno mišljenje da su djeca u šumi izložena opasnostima od ozljeda, utvrđeno je da će se djeca koja pohađaju šumske vrtiće, primjerice, manje ozlijediti prilikom pada. Djeca su sposobnija procijeniti rizik te su manje sklona ozljedama (<https://www.bebe.hr/djeca/sumski-vrtic/>, pristupljeno: 30.07.2021.).

4. ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI U DANSKOJ

Danska s Norveškom, Švedskom i Finskom čini „Skandinaviju“ ili „nordijske zemlje“. Ova asocijacija iako je na mnogo načina slična, svaka od navedenih zemalja ima tradiciju, kulturu, zakone i obrazovne sustave po kojima se razlikuju. Obvezno obrazovanje u Danskoj počinje nakon što djeca napune 6 godina, do te dobi skrb o djeci se odvija u nekoj od odgojno obrazovnih ustanovaza rani i predškolski odgoj (OECD, 2014.).

4.1. Opći podaci o Danskoj

Danska je jedna od najstarijih nacija u Europi, s geografskim položajem u sjevernom dijelu Europe. Sustav Vlade se temelji na demokratski izabranom parlamentu, a šef države je monarh. Najvažnija politička tijela su danski parlament „*Folketing*” i vlada na čijem je čelu Premijer s ministrima, „*Regering*”. Danski ustav datira od 1849. godine, stoga je na snazi više od 150. godina. Prema međunarodnim standardima, životni standard u Danskoj je visok, a razlika između bogatih i siromašnih je manja u odnosu na zemlje s kojima se Danska tradicionalno uspoređuje. Danska se prostire na površini od 43 000 km², a sastoji se od poluotoka Jutlanda površine od 30 000 km² i 406 otoka površine 13.000 km² od kojih je 80 njih naseljeno. Otoci su međusobno povezani mostovima. Broj stanovnika iznosi 5,3 milijuna, s gustoćom naseljenosti od oko 120 stanovnika po četvornom kilometru. Glavni grad je Kopenhagen. Danski jezik je službeni u cijeloj zemlji danski. Najveći udio stanovništva čine protestanti. S 290 000 useljenika u kulturnom i nacionalnom smislu Danska je homogena sredina. Imigracija i iseljavanje iz Danske doživjeli su promjene u posljednjih trideset godina. U cijelom razdoblju broj useljenika premašuje broj iseljenika, koji čine udio od 4,1% ukupnog stanovništva. U porastu je broj useljenika iz Turske, bivše Jugoslavije i Azije (Pakistan). Najveći broj njih živi u tri najveća grada u Danskoj: Kopenhagenu, Aarhusu i Odenesu. U gradovima živi oko 85% stanovništva. Od ukupnog broja danske djece samo 5% njih živi s oba roditelja. (The Ministry of Social Affairs, 2000.).

4.2. Sustav obrazovanja i skrbi u ranom djetinjstvu (eng. *Early Childhood Education and Care, ECEC*) u Danskoj

Sustav obrazovanja i skrbi u ranom djetinjstvu (eng. *Early Childhood Education and Care, ECEC*) sastoji se od dnevnih centara koji su integrirani prema dobi djeteta. ECEC čine

ustanove za djecu od tri do šest godina (dječji vrtići) i ustanove koje su prilagođene za djecu životne dobi mlađe od tri godine (dječje jaslice). Osim navedenog postoji i sustav reguliranog dnevnog boravka u privatnim domovima. Općine odgojno obrazovne ustanove u Danskoj subvencioniraju sa 75% troškova boravaka. ECEC je besplatan za djecu ako prihodi kućanstva ne premašuju 2.076 eura po mjesecu, odnosno 15.475 danskih kruna/mjesec). Za pružanje ECEC-a pedagoške smjernice najviše razine obvezujuće su u javnim centrima kao i u privatnim domovima. Centri su obvezni izraditi vlastiti pedagoški plan za odgoj i obrazovanje djece. Danski sustav ECEC-a u nadležnosti je Ministarstva djece i obrazovanja (eng. *The Ministry of Children and Education*) (European Commission, 2021.)

Postoji i niz drugih usluga koje uključuju skrb za djecu od 26 tjedana do tri godine, potom, integrirani dječji vrtići za djecu od 3 mjeseca do 6 godina i dječji vrtići za djecu od 3 do 6 godina. Sve se usluge temelje na ideji da svako dijete treba provesti nekoliko sati dnevno u društvu druge djece te da se djeca razvijaju i stimuliraju ako se bave određenim aktivnostima (OECD, 2000.).

Valjun Vukić (2013.) ističe kako ni jedna ustanova za predškolski odgoj u Danskoj, a koja primjenjuje šumsku pedagogiju nije ista. Razlika se očituje kroz mjesto, veličinu broju odgojitelja i djece. Za svu djecu u dobi od šest mjeseci do godinu dana lokalne vlasti osiguravaju mjesto i sredstva smještaja za svako dijete kroz četiri organizacijska oblika, dok u novije vrijeme sve veću popularnost poprima i privatni smještaji i privatni dječji vrtići (Valjun Vukić, 2013.).

Prvi pokušaj da se uspostavi ustanova za predškolski odgoj djece u Danskoj dogodio se još 1848. godine otvaranjem prvih jaslica koje su nakon sedam godina rada zbog loših higijenskih uvjeta bile zatvorene. Tijekom 1880-ih godina ponovno su se počele otvarale jaslice ali vrlo sporim tempom, tako da bi u 1940-im godinama svega 2% djece u dobi do dvije godine koristilo navedeni oblik skrbi (Lund, 2011.).

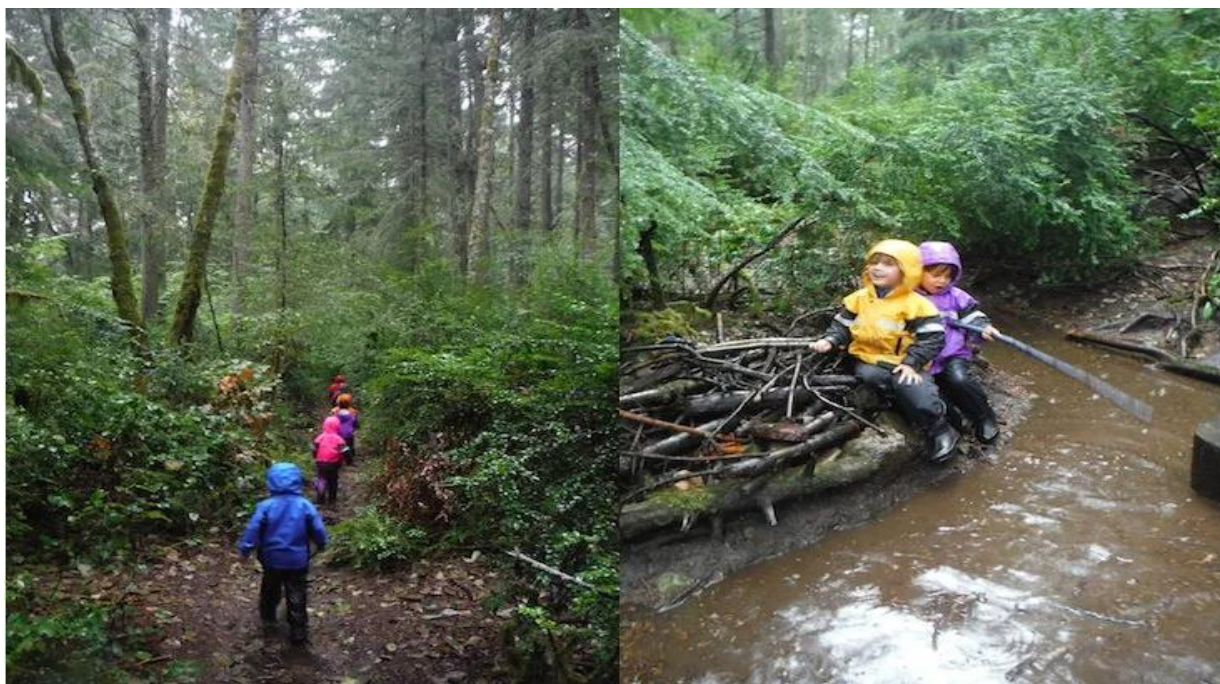
Unutar danskog industrijaliziranog društva 19. stoljeća pojavila se zabrinutost da je urbanizacija donijela veliko siromaštvo po pitanju prirodnog prostora. Švedska spisateljica i filantrop tog vremena Ellen Key, koja se brinula o zdravlju i dobrobiti djece, prilično se radikalno zalagala protiv tadašnjih autoritarnih pogleda. Radila je na poboljšanju uvjeta, istodobno promičući ideju dječjih prava kroz pedagogiju koja je više usmjerenu na dijete” (Kristjanson, 2006. U Mackinder, 2020.).

Mackinder (2020.) navodi kako su tadašnja načela Ellen Key, bila usklađena s onima koje je Froebel razvio u Njemačkoj, upravo utjecala na osnivanje prvog danskog vrtića 1854. godine. Kada se spominje Froebelova vizija vrtića, potrebno je istaknuti da je ona objedinila koncepte skrbi i odgoja s naglaskom na društveni, emocionalni i duhovni razvoj uz tjelesni rast djeteta odakle je i nastala metafora „vrtić za djecu koja rastu“ u kojem su djeca iskusila svjež zrak, prirodu, socijalizaciju i slobodnu igru. Kroz samoinicijativne aktivnosti djeca su razvijala samopouzdanje i neovisnost a bila su u skladu sa sobom, drugima i prirodom. Tijekom 1980-ih djeca su iz gradskih gužvi Kopenhagena odvožena na selo gdje im je bilo osigurano više prirodnog prostora i svježeg zraka. Froebelova ideja dječjeg vrtića imala je dalekosežne posljedice i učinak na odgoj i skrb rane dobi te je i danas uklopljena u način života na otvorenom u Danskoj (Mackinder. 2020.).

4.3. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje u Danskoj

Sophie Paci, (2016.) ispričala je priču: „Imate tri do šest godina. U kišnoj kabanici i cipelama za planinarenje lutate šumom i skupljate kamenčiće, žirove i štapiće. Za vrijeme ručka sjedate na balvan oko vatre. Popodne radeći na zajedničkom projektu uspoređujete teksturu i veličinu skupljenih kamenčića. Pred kraj dana sjedate u krug i s odgojiteljicom raspravljate o pticama koje ste tog dana čuli i pitate se koje dogodovštine će te doživjeti sutra“. Za veliku većinu djece opisani prizor je mašta ili priča ali ne i za djecu danskih šumskih vrtića“. Kako doista izgleda učenje i istraživanje u dječjem šumskom vrtiću u danskoj prikazano je na slici 3.

Na slici 3. Može se uočiti da je vrijeme kišovito što mališane nije spriječilo da krenu u istraživanje šume, da nalaze predmete i igračke od prirodnih materijala. Prema riječima Francesce Miličević, idejne začetnice šumskih dječjih vrtića u Hrvatskoj nema lošeg vremena postoji samo loša odjeća (<https://www.roditelji.hr/vrtic/jeste-li-vec-culi-za-sumski-vrtic-prvi-se-otvara-u-hrvatskoj/>, pristupljeno:02.09.2021).

Slika 3. Šumski vrtić. Izvor Cedarsong Nature School, preuzeto od: (Doek, 2017.)

U šumskim dječjim vrtićima u Danskoj aspekt obrazovanja za djecu od tri do šest godina odvija se bez formalnog nastavnog plana i programa. Djeca i odgojitelji u prirodnom okruženju pronalaze prilike za učenje koristeći dostupne prirodne didaktičke materijale iz šume kao obrazovne alate (Mills, 2009.). Djeca su sretna i vesela u istraživanju prirode kao što je pokazano slikom 4.

Slika 4. Djeca danskog šumskog vrtića. Izvor: Nature Preschool at Irvine. Preuzeto od: (Doek, 2017.)

Odredbe skrbi u Danskoj za rane dječje godine temelje se na viziji humanističkog društva koje je ugrađeno u načela socijaldemokratskog modela ili modela nordijske skrbi i određeno zakonima poput Zakona o dnevnom boravku „*Day Care Act*” (No. 1127 of 2014.). Zakon obuhvaća brigu i obrazovanje za svu djecu mlađu od 7 godina. Vremenom su se razvijala, načela sadašnje socijalne politike, uključujući vrijednosti socijalne i osobne dobrobiti, prava djece i obitelji koja su usklađena s idejom Ellen Key o pravima i usmjerenosti na dijete (Mackinder, 2020.).

Danska riječ *udflytterbørnehave*, doslovno se prevodi kao „preseljenje ili iseljavanje iz gradskog vrtića“. Dok se u većini zemalja svijeta ne čuje ili se čuje vrlo malo pojam šumske škole i škole usmjerene na prirodu, u Skandinaviji ih ima u izobilju. Prema podacima Danske agencije za šumu i prirodu, više od deset posto danskih predškolskih ustanova smješteno je u šumama ili drugim prirodnim okruženjima. U osnovi se 500tinjak (koliko ih Danska broji) šumskih škola razlikuju u pogledu okruženja, sve one stavljaju svijet prirode u središte razvoja ranog djetinjstva (Stasiuk, 2017.). Kako to izgleda u stvarnosti pokušat ćemo pokazati opisom jednog provedenog dana u šumskom školskom vrtiću.

U šumskim školskim vrtićima u Danskoj (primjer *Stockholmsgave Centrum*) djeca rade u vrtu, sudjeluju u pripremi organski uzgojene hrane, djecu uče da je priroda vrijednost. Unatoč hladnom ranom proljetnom danu, mladi *Stockholmsgave Centruma* jutro provode vani. Nakon što su objesili svoja odijela za snijeg, raširili su se po podu s drvenim kockicama, obraza još uvijek ružičastih od skupljanja kokošjih jaja, spremanja kućica za ptice i ponovne provjere posuda za kompost da vide jesu li se odmrznule ili ne. Kućni žohari, čije kretnje uključuju povremene utrke u labirintu puze oko sanduka po polici. Djeca se izmjenjuju kako bi dodirnula i osjetila golu kožu osam novorođenih miševa koji se grče u dlanu pedagoga. “Dijete se bolje razvija kad ima prostora i tišine te mjesta za druženje s prijateljima“, riječi su ravnatelja šumskog školskog vrtića *Stockholmsgave Centrum* (Stasiuk, 2017.).

Na slici 5. Prikazana su djeca šumskog školskog vrtića *Stockholmsgave Centruma* okupljena oko posuda za kompost gdje s odgojiteljem provjeravaju njegovo stanje gdje mogu steći nove spoznaje o održivom razvoju.

Slika 5. Provjera posuda za kompost u šumskom dječjem vrtiću Stockholmsgave Centrum.

Preuzeto od: (Stasiuk, 2017.)

Procjenjuje se da je u Danskoj svaki deseti vrtić šumski. Roditelji danske djece pokazuju veliku zainteresiranost za šumski odgoj i način rada s djecom za održivi razvoj. Temeljne značajke šumskih vrtića u danskoj su povjerenje i samostalnost kojim se djecu uči što će im višestruko koristiti u daljnjem razvoju (Mihić, 2020.,str., 7,8. prema Medaković, 2020.). Prema istom izvoru pedagogija danskih šumskih vrtića kaže: „...ako smo previše zabrinuti i stalno im govorimo da paze, da se čuvaju, dobit ćemo djecu koja će odrasti u nesigurne ljude i neće imati osjećaj o samome sebi, svojim mogućnostima i sposobnostima. Moraju naučiti to o sebi.“ Međutim, za ovakav pristup neophodna je roditeljska suradnja, a da bi se ona ostvarila u Danskoj roditelje se educira i uključuje u aktivnosti. Bez roditeljske potpore sve skupa ne bi bilo izvodivo.

S obzirom da se djeca u šumskom okruženju isprljaju i smoče potrebno im je pripremiti dosta odjeće i obuće. Roditelji moraju biti upućeni da će njihovi mališani koristiti neke predmete kojim se inače djeca ne igraju. Primjerice, djeca se uče koristiti nožem, čekićem i ručnom pilom. Potom se uče služiti vatrom, penjati na drveće, koriste prirodne materijala za igru, poput blata, vode, pijeska, štapova, kamenja. Igraju se po kiši, snijegu i vjetru. Uz pomoć odgojatelja sudjeluju u pripremanju obroka, spavanje i odmor se odvijaju također u šumi u

objektima ili u šatorima. Osim navedenog djeca u šumskim vrtićima usvajaju i one vještine koje se uče i stječu u klasičnim vrtićima, od slikanja, pjevanja, plesanja, čitanja, pisanja i matematičkih vještina (Muhić, 2020.).

Slika 6. Skupljanje jaja u dječjem šumskom vrtiću Stockholmsgave Centrum. Preuzeto od (Stasiuk, 2017.)

5. ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI U HRVATSKOJ

Europska komisija donijela je strategiju EUROPA 2020. kojom se podupire integrirani rast čija je orijentacija okrenuta ka znanju, inovativnim rješenjima, godpodarskom rastu i socijalnoj povezanosti. Lisabonska deklaracija iz 2000. godine i EUROPA 2020. godine uključuju društvo u cjelini, što obuhvaća i njegov neizostavan segment razvoja sustava odgoja i obrazovanja. Osnovni važeći dokument za odgojno obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj čini Nacionalni okvirni kurikulum. On se osim za osnovno i srednje školsko obrazovanje odnosi i na rani i predškolski odgoj i obrazovanje koji u našoj zemlji čini dio odgojnog obrazovnog sustava. (Slunjski i sur., 2012.). Rani predškolski odgoj i obrazovanje obuhvaća skrb o djeci od šest mjeseci života do polaska u školu, a prema Ministarstvu znanosti i obrazovanja definiran je na slijedeći način: *„Rani i predškolski odgoj čini početnu razinu odgojno-obrazovnog sustava i izuzev programa predškole - programa koji je kao obvezatan namijenjen djeci u godini dana prije polaska u osnovnu školu - nije obvezatan za svu djecu predškolske dobi.“* (Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske).

U Republici Hrvatskoj djelatnost ranog predškolski odgoj i obrazovanje uređen je Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/1997, 107/2007, 94/2013 i 98/2019) i njegovim pripadajućim podzakonskim aktima. Navedeni zakon *„obuhvaća programe odgoja, naobrazbe, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi koji se ostvaruju u dječjim vrtićima sukladno ovom Zakonu“*. (NN 10/1997.)

Djelatnost ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja provode javne ustanove, dječji vrtići, i druge pravne osobe koje imaju razvijene programe odgoja i obrazovnog za rad s djecom životne dobi od navršениh šest mjeseci pa sve do pred polazak u osnovnu školu. Programi moraju biti u suglasju s navedenim Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Predškolski odgoj, prema važećem zakonu (NN 10/1997.) mora biti sukladan s razvojnim osobinama i potrebama djece te socijalnim, kulturnim, vjerskim i drugim potrebama obitelji.

Dječji vrtići su ustanova u kojima se na organiziran način provode metode odgoja, obrazovanja i skrb za djecu predškolske dobi. Službeni jezik na kojem se obavlja odgojno obrazovni rad u dječjim vrtićima u RH je hrvatski a pismo latinično. Za djecu pripadnike nacionalnih manjina predškolski odgoj se ostvaruje po propisanom zakonu kojim su uređena prava navedene skupine. (EURYDICE, 2021.). Obrazovanje se smatra osnovnim ljudskim

pravom. Uzmemo li u obzir da obrazovanje započinje još u jaslicama i vrtićima, iz toga bi slijedilo da svako dijete ima pravo pohađati dječji vrtić. Međutim, sva djeca ne ostvare svoje pravo. Prema (*United Nations International Children's Emergency Fund*) djeca koja nemaju priliku, iz bilo kojeg razloga pohađati dječji vrtić, bivaju zakidana za pravo na razvoj sposobnosti, vještina ili talenata suvremenim načinom odgoja i obrazovanja (UNICEF, 2021.).

Boravak djece u dječjim vrtićima ima višestruk pozitivan učinak na dječji razvoj. Prema znanstvenim istraživanjima djeca koja pohađaju dječji vrtić, gledano dugoročno mnogo su otpornija na većinu bolesti, smanjuje im se mogućnost razvoja poremećaja ponašanja, uspješniji su u postizanju obrazovnih rezultata, a velika vjerojatnost je da se ranije prepoznaju i otkriju neki od razvojnih rizika. Europska Unija zalaže se da u zemljama članicama 95% djece pohađa dječji vrtić. Prema podacima Eurostata u Republici Hrvatskoj u dječji vrtić je uključeno 75% djece životne dobi od četvrte godine do polaska u osnovnu školu. Prema analizi stanja koju su proveli stručnjaci s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu uočena je velika regionalna nejednakost. Primjerice u Vukovarsko-srijemskoj županiji, u dječji vrtić je uključeno svega 29% djece, dok u Brodsko-posavskoj županiji tek svaka četvrta djevojčica i dječak imaju priliku ići u dječji vrtić. S druge strane u Zagrebu, dječji vrtić pohađa čak 82,8% djevojčica i dječaka od tri do šest godina života. Hoće li dijete U Hrvatskoj dobiti priliku ići u dječji vrtić ovisi o mnogim faktorima. Prije svega to ovisi jesu li roditelji djeteta uposleni i u kojem dijelu Hrvatske dijete odrasta, isto tako ovisi da li su općina ili grad u kojem dijete živi bogati ili siromašni dio zemlje. Naročito je velik izazov uključenje djeteta u dječji vrtić ako se radi o djeci s teškoćama u razvoju i djeci slabijeg imovinskog statusa (UNICEF, 2021.).

Prema važećem zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju za svako dijete koje živi u Republici Hrvatskoj predškolski odgoj je obavezan godinu dana pred polazak u školu, kao što je vidljivo iz tablice 2.

Tablica 2. Trajanje obaveznog i neobaveznog ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje (nijeobavezan)	Predškola (obavezna je)
od 6 mjeseci navršena djetetova života	godina dana prije polaska u školu

Izvor: (Slunjski i sur. 2014.).

Podaci Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske izvještavaju da u RH ima 879 registriranih dječjih vrtića. Svi oni su obvezni permanentno usklađivati svoj rad s prijedlozima i zahtjevima koje donosi Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Njime su obuhvaćena osnovna polazišta, vrijednosti, načela i ciljevi koji su proizašli iz višegodišnje prakse odgoja i obrazovanja, iz kurikuluma vrtića i znanstvenog potencijala hrvatskih i međunarodnih znanstvenika s područja ranog i predškolskog odgoja (Slunjski i sur., 2014.).

5.1. Šumski dječji vrtići u Hrvatskoj

Ekonomska komisija Ujedinjenih naroda za Europu UNECE (*United Nations Economic Commission for Europe*) i Organizacija za prehranu i poljoprivredu FAO (*Food and agriculture organisation*) su još 2007. godine na konferenciji "Okoliš za Europu" potaknuli osnivanje Europske grupe za šumsku pedagogiju čiji su ciljevi bili: izdvojiti primjere dobre prakse s područja šumske pedagogije, poboljšati suradnju europskih šumskih pedagoga i izraditi EU Strategije šumske pedagogije za razdoblje od 2017. do 2020. godine kako bi se podigla politička svijest o šumskoj pedagogiji. EU (Čalić Šverko, 2019.).

Hrvatska je jedna od članica Europske grupe za šumsku pedagogiju. Iako već nekoliko godina sudjelovanjem na međunarodnim skupovima s kolegama iz drugih zemalja razmjenjuje iskustva u praksi još uvelike zaostaje u odnosu na druge europske zemlje po pitanju šumske pedagogije, te još uvijek u sustavu obrazovanja nema uvrštenu šumsku pedagogiju (Čalić Šverko, 2019.)

Primjerice, susjedna nam Slovenija posjeduje čitavu mrežu šumskih škola i šumskih dječjih vrtića. Razvila je i Institut za šumsku pedagogiju koji putem edukacija radi na podizanju svijesti o prednosti šumske pedagogije. Kod nas se unatrag dvije do tri godine tek krenulo s organiziranjem radionica za djecu i edukacijom odgojitelja. Kroz radionice se potiče emocionalni razvoj djeteta, razvoj suradnje i prihvaćanje različitosti a izravnim kontaktom sa živim šumskim bićima kod djece se razvija osjećaj da su i sami dio ekosustava.

Najdalje po pitanju šumske pedagogije otišao je prvi šumski obrt za čuvanje djece pod nazivom „Šumska djeca“ koji je otvoren u Puli 2019. godine. Iako se po odgojnom pristupu ne razlikuje od svjetskih šumskih dječjih vrtića, službeno nije priznat kao vrtić, jer u našoj pravnoj regulativi šumski vrtići su nepoznanice, stoga ni certificirani program šumske

pedagogije ne može postojati (Glavaš, 2020.) „Šumska djeca“ je šumski obrt u kojem rade dvije odgojiteljice koje skrbe za dvanaestoro djece životne dobi od 3 – 6 godina. Prednost tako male grupe ogleda se kroz mogućnost individualnog pristupa svakom djetetu, a odnosi koji se razvija između djece i odgojitelja su vrlo bliski (Šumska djeca, 2019.).

Francesca Miličević, diplomirana psihologinja i certificirana dadilja majka trogodišnjeg djeteta u promišljanju o dječjem vrtiću za svoje dijete, ne želeći da ono veliku većinu svoga vremena provodi u zatvorenom prostoru klasičnog vrtića, došla je na zamisao da svom djetetu ali i drugoj djeci pruži nešto drugačije što je i sama imala priliku iskusiti– „bezbrižno odrastanje u šumici“. I sama je na Velom Vrh, pored šume Tivoli, tijekom odrastanja s prijateljima provodila najveći dio svoga djetinjstva igrajući se u šumi. Trenutno je zakupila od Hrvatskih šuma 1000 kvadratnih metara šume u kojima je sagradila dvije kućice od po 15-ak kvadratnih metara u kojima se djeca mogu skloniti i spavati. Lokalne vlasti i grad Pula trenutno ne subvenciraju ovaj vrtić, te je on nešto skuplji za roditelje od klasičnih dječjih vrtića. Francesca za Glas Istre pojašnjava kako je kod roditelja interes za ovakav vrtić velik, ali da primjećuje kako je rad s roditeljima potreban. Prema njezinim riječima „*Roditeljima je na prvu jako zgodna ideja vidjeti sliku nasmijanog djeteta usred zelenila, kako bere cvijeće, no čim ga trebaju ostaviti samog u šumi počne panika - što kada padne kiša, kada bude zima, što ako padne preko grane?*“ iako igra u šumi nije ništa opasnija od igre na betonu, štoviše, sigurnija je, zabrinutost roditelja je velika. (Petrović, 2019.).

Djeca u ovom dječjem vrtiću cijelo vrijeme provode vani. U šumi istražuju, igraju se i razvijaju svoju maštu, vještine i motoriku. U ovom dječjem vrtiću ne postoji uniformirani i propisani obrazovni program, djeca rade ono što žele: trče, penju se, kopaju, nose štapove, prave kolače od blata, plešu, pjevaju, viču i slično. Francesca navodi da „*djeca najbolje uče kada slijede svoju pažnju i svoje interese*“. Za njih štap može biti konj, šišarka lopta, lišće postelja. Odgojitelji prate interese djece i u skladu s interesima ostvaruju mogućnosti i produbljuju njihovo znanje o određenoj temi (Petrović, 2019.).

Dječji vrtić „More“ u Rijeci, još je jedan od hrvatskih dječjih vrtića čiji se principi odgoja i obrazovanja temelje na načelima šumske pedagogije. Program koji se provodi u ovom vrtiću ima za cilj pomoći djeci da usvoje zdrave životne navike poticanjem kretanja kroz prirodu i iskustvenim stjecanjem znanja o istoj.

Polazeći od činjenice da je kretanje osnovna ljudska potreba koja za dijete ima važnu ulogu u jezičnom, socijalnom i kognitivnom razvoju, da djeca, upoznajući prirodu i njezine blagodati izravno stječu pozitivan i odgovoran odnos prema prirodi, prije će zavoljeti prirodu i razviti ekološku osviještenost, veliki dio svoga vremena provode u šetnji po prirodi kroz obližnje šume kao „Istraživači šumske čarolije“ (<https://more.rivrtici.hr/istrazivaci-sumske-carolije>, pristupljeno: 27.08.2021.).

Slika 7. Istraživači šumske čarolije. Izvor: More, dječji vrtić.

<https://more.rivrtici.hr/istrazivaci-sumske-carolije> , pristupljeno:27.08.2021

„Šumska vila“ dječji je vrtić smješten u obiteljskoj kući s vlastitim parkom nedaleko prekrasne hrastove šume nadomak Zagreba. Vrtić je s radom započeo 2003. Godine, osnovan kao udruga roditelja i prijatelja Waldorfske pedagogije. O 14 mališana mješovite grupe skrbe dva odgojitelja.

U „Šumskoj vili“ djeca se odgajaju po načelu uzora i oponašanja. U ovom vrtiću se provode različite radne i umjetničke aktivnosti. Jednom tjedno imaju sat umjetnog izražavanja pokretom, odnosno euritmiju. Sat euritmije održava diplomirani euritmist Alen Guca, učitelj iz Waldorfske škole u Zagrebu. Po principima biodinamičke poljoprivrede kreirali su mali vrt okružen zelenilom u kojem svoja znanja o prirodi stječu djeca od treće do šeste godine.

Stalnim usavršavanjem odgojitelja iz područja pedagoških, psiholoških i odgojnih grana, kroz teoriju i praksu potiče se i podržava waldorfska pedagogija.

Djeca u ovom vrtiću uče slikati, izrađivati različite oblike i predmete od gline i voska, djeca uče pjevati, plesati. Isto tako ne zaostaje poučavanje šivanju, filcanju vune, kuhanju, uređenju cvijetnjaka i obližnje šume i mnogih drugih životnih aktivnosti kojima će djeci koristiti u kasnijem životu (<http://www.sumskavila.com/?lang=en>, pristupljeno:18.08.2020.).

Osim izuzetno malog broja šumskih dječjih vrtića, koji zapravo i nisu priznati kao vrtići, Republika Hrvatska može podičiti s nekoliko projekata i inicijativa pokrenutih od strane hrvatskih znanstvenika, pedagoga, odgojitelja i ekologa. Jedna od takovih inicijativa je „*Explora Cuvete*“. Programom je obuhvaćen ljetni kamp u kojima se provode tjedne radionice. Cilj programa je razvijanje svijesti po pitanju zaštite okoliša i očuvanju prirodne baštine kao i poticanje djece da znanja stječu istraživanjem i samostalnim djelovanjem u prirodi (Klub istraživača „Explora“, 2017).

„Elsa Eliv“ je drugi ljetni kamp koji je organiziran od strane Obrta za poučavanje i obrazovanje iz područja kulture. Još je nekolicina kampova i radionica koje rade na promicanju odgoja za održivi razvoj i šumsku pedagogiju, a u planu je otvaranje drugog šumskog dječjeg vrtića u Karlovcu koji će nositi naziv „Radosna djeca“. (Glavaš, 2020.).

5.2. Moguće preporuke

Preporuke i ideje za podizanje svijesti odgojno obrazovnog programa u prirodnom okruženju bi trebale biti usmjerene da se šumski vrtići i šumska pedagogija koristi na širem području kako bi djeca iskustveno učila i boravila na otvorenom. Da bi se to postiglo podrška lokalnih vlasti i resornih ministarstava, ključna je za učinkovito pružanje usluge šumskih vrtića. Šumski vrtići i njihova uloga na zdravlje i tjelesni razvoj djece nisu zanemarivi stoga osim ministarstva školstva i Ministarstvo zdravstva trebalo bi pripomoći u širenju šumske pedagogije.

Neizostavan je naglasak na edukaciji osoblja: od odgajatelja, medicinskih sestara, pomoćnog osoblja za rad u šumskim vrtićima. Potom bi se trebalo zalagati za izradu standarda kvalitete, odgovornosti i sigurnosti za rad u šumskim vrtićima. Svakako bi trebalo uključiti i roditelje u edukaciju kako bi se proširilo njihovo znanje o prednosti šumskih vrtića za odgoj djece.

Važno je postići da se šumska pedagogija uvažava kao edukacija za održivi razvoj ali sto tako nužno je izraditi standarde kvalitete za obrazovne programe iz šumske pedagogije (Čalić Šverko, 2019.).

Prema izvještajima koji su obrađivali sigurnost šumskih vrtića jedini opravdani razlog protiv otvaranja šumskih dječjih vrtića u Republici Hrvatskoj bila bi zabilježena pojavnost krpelja koji prenose zarazne bolesti na mjestu njegovog planiranog osnivanja, koji se ujedno smatra i jedinim nedostatkom šumskog koncepta odgoja i obrazovanja (Glavaš, 2020.).

6. ZAKLJUČAK

Boravak i igra u prirodi temeljno su polazište za zdrav psihofizički razvoja djece. Ubrzan razvoj tehnologije i suvremeni način života stvorili su društvo u kojem je priroda sve manje dostupna djeci. Na osnovu dostupne i analizirane literature da se zaključiti da otuđenje od prirode i izostanak igara na otvorenom rezultiraju porastom kako somatskih tako i psiholoških poremećaja. Koncept odgoja i skrbi s naglaskom na društveni, emocionalni, duhovni i tjelesni razvoj promijenio je stavove prema učenju na otvorenom.

Dansko društvo je, među prvima u svijetu, uvidjelo razvojne prednosti učenja na otvorenom s malom djecom. Pedagogija temeljena na igri i Froebelovim idejama o vrtiću u centar zbivanja stavlja dijete. Kao dio obrazovnog fenomena u Danskoj za djecu od tri do šest godina nastali su šumski dječji vrtići. Prednosti i dobrobiti za djecu od šumskih vrtića su brojne. Vrtići su bez formalnog nastavnog plana i programa. Fluidnost u nastavi potiče slobodnu igru i učenje i pokreće djecu, a odgojiteljima pruža autonomiju različitog pedagoškog pristupa. Šumski vrtići potiču dječju maštu, inventivnost i kreativnost, smanjuju nervozu i povećavaju dječju pažnju, razvijaju osjećaj za timski rad, pospješuju motoričku spremnost, bolju okretnost, bolje održavanje ravnoteže podizanja imuniteta kod djece, djeca su sposobnija procijeniti rizik te su manje sklona ozljedama, povećana dječja aktivnost smanjuje pretilost kod djece. U šumskim dječjim vrtićima zastupljeniji su sadržaji ekološkog odgoja čime djeca dobivaju i bolje temelje za održivi način života.

U hrvatskom obrazovnom sustavu program šumske pedagogije još nije verificiran. Šumski dječji vrtići u Hrvatskoj nedovoljno su zastupljeni. Osim izuzetno malog broja šumskih dječjih vrtića kojima Republika hrvatska raspolaže nekoliko je projekata i inicijativa pokrenutih od strane hrvatskih znanstvenika pedagoga odgojitelji i ekologa. Sve je veći broj zainteresiranih roditelja za šumsku pedagogiju. Da bi djeca iskustveno učila i boravila na otvorenom a šumska pedagogija masovnije primjenjivala, podrška lokalnih vlasti i resornih ministarstava, od ključne je važnosti.

Neizostavna je i edukacija osoblja, izrada standarda kvalitete za obrazovne programe iz šumske pedagogije, odgovornosti i sigurnosti za rad u šumskim vrtićima, uključivanje roditelja u edukaciju kako bi se proširilo njihovo znanje o prednosti šumskih vrtića za odgoj djece. Pozitivniji rezultati bi se mogli očekivati tek kada se postigne da se šumska pedagogija uvažava kao edukacija za održivi razvoj.

7. LITERATURA

1. Bebe.hr. Šumski vrtić. Dostupno na: <https://www.bebe.hr/djeca/sumski-vrtic/>, pristupljeno: 30. 07.2021
2. Bezić, Ž. (1988): Je li odgoj potreban? Crkva u svijetu, 23(1);17-25
3. Biloglav, M., Skorić, V., Rudan, S. (2012): Odgoj ili genetika — nadrađanje vlastitog nasljeđa. Ekvilibrij. Časopis studenata pedagogije Hrvatske. Sveučilište u Zadru, Filozofski fakultet, Obala kralja Petra Krešimira IV. 2 dvopredmetni studij pedagogije i ruskog jezika, 2. godina preddiplomskoga studija. Dostupno na: <http://www.pedagogija.hr/ekvilibrij/odgoj-ili-genetika---nadrastanje-vlastitog-nasljedja.html>, pristupljeno: 28.07.2021
4. Bognar, B. (2015): Čovjek i odgoj. Metodčki ogledi, 22(2): 9-37
5. Close, M. (2012): Str., 10.): The Forest School initiative and its perceived impact on children's learning and development: An investigation into the views of children and parents. 1-241. Dostupno na: <https://orca.cardiff.ac.uk/41186/18/Approved%20Thesis%20-%20Mark%20Close%20-%2019%2001%2015.pdf>, pristupljeno: 12.07.2021
6. Čalić Šverko, G. (2019): Šumska pedagogija – „forest pedagogy“ potiče suživot s prirodom, Djeca ne trebaju više igračaka, ona trebaju izazove i to baš u šumi! Glas Istre. Dostupno na: <https://www.glasistre.hr/magazin/sumska-pedagogija-forest-pedagog-potice-suzivot-s-prirodom-djeca-ne-trebaju-vise-igracaka-ona-trebaju-izazove-i-to-bas-u-sumi-578530>, pristupljeno: 15.08.2021
7. Damnjanović, R., Bešlin-Feruh, M., Rajković, A. (2020): Marketing održivog razvoja i ekološki menadžment, časopis održivi razvoj, Beograd. 2(2):31-40
8. Dean, S. (2019): Seeing the Forest and the Trees: A Historical and Conceptual Look at Danish Forest Schools, International Journal of Early Childhood Environmental Education, 6(3); 53-63
9. De Zan, I. (2000): Obrazovanje i odgoj za ololiš. Napredak, 141 (3) ; 328-339

10. Dječji vrtić Nemo, dostupno na:(<https://www.vrtic-nemo.hr/grupa/racici>, pristupljeno:26.08.2021.
11. Doek, M. (2017): See adorable photos of 7 forest schools from around the country. Dostupno na: <https://www.upworthy.com/see-adorable-photos-of-7-forest-schools-from-around-the-country>, Pristupljeno: 05.08.2021
12. European Commision. (2021): Denmark. Early Childhood Education and Care. Dostupno na: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-22_en , pristupljeno: 13.05.2021
13. EURYDICE. (2021): Predškolski odgoj i obrazovanje. Dostupno na: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-14_hr, pristupljeno:29.07.2021,
14. Frajman-Jakšić, A., Ham, M., Redek, T. (2010.): Sreća i ekološka svjesnost – čimbenici održivog razvoja. Ekonomski vjesnik: Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues, Vol. XXIII No. (2): 467-481
15. Glavaš, M. (2020): Prvi šumski dječji vrtić u Hrvatskoj. Hrvatske šume, broj 283/284:45-46
16. Grenac, D. (2014): Zašto u bogatim zemljama djecu tjeraju u šumu. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/lifestyle/clanak/zasto-u-bogatim-zemljama-djecu-tjeraju-u-sumu-20140102> , pristupljeno: 30.07.2021
17. Growing wild. (2020): Growing wild forest schools. Forest school Foundation. A Brief History of Forest Schools Around The World. Dostupno na: <https://www.growingwildforestschool.org/post/the-brief-history-heritage-of-forest-schools-around-the-world>, pristupljeno:31.07.2021/
18. Happy Acres. History of Forest Schools. Dostupno na: <https://www.happyacresforestschool.com/history-of-forest-schools>, pristupljeno: 31.07.2021
19. Hrvatska enciklopedija, Ekologija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=17328> , pristupljeno:30.07.2021

20. Katunarić, V. (2017): Održivi razvoj Hrvatske. Odgovornost, ravnoteža, participacija, kurikulum. U: Radeka, I., Vican, D., Petani, R., Miočić, M. (ur) Održivi razvoj i odgojno-obrazovni sustav Hrvatske : znanstveno-stručni skup, [12.-13. svibanj 2016.] : zbornik radova. Zadar : Sveučilište : Dječji vrtić Radost, 2017. - sign. 37.01 /ZNA/ o OP.
21. Lay, V. (2017): Ja i moje, vaše, naše sutra: Kako danas artikulirati odgoj i obrazovanje za održivost i održivo življenje? U: Radeka, I., Vican, D., Petani, R., Miočić, M. (ur) Održivi razvoj i odgojno-obrazovni sustav Hrvatske : znanstveno-stručni skup, [12.-13. svibanj 2016.] : zbornik radova. Zadar : Sveučilište : Dječji vrtić Radost, 2017. - sign. 37.01 /ZNA/ o OP.
22. Louv, R. Posljednje dijete u šumi : očuvanje naše djece od poremećaja pomanjkanja prirode. Lekenik : Ostvarenje, 2015. - sign. 159.92 /LOU/ pPrema Louv, R. (2016): Posljednje dijete u šumi. Ostvarenje, d.o.o 1- 412.
23. Lujić, M. (2020): Odgoj za okoliš, odgoj u okolišu ili prirodni odgoj? ACTA Iadertina, 17(1);33-48, str.41
24. Lukin portal za djecu i obitelj. Zašto je igra važna. (2016): Dostupno na: <http://www.pjesmicezadjecu.com/mamin-kutak/zasto-je-igra-u-prirodi-vazna.html#ixzz725zJ0KrQ>, pristupljeno:01.08.2021
25. Lund, S. (2011): Ustanove odgoja i obrazovanja rane dobi u Danskoj. Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa, 3(5):18-20.
26. Mackinder. MJ. (2020): Degrees of difference. A case study of Forest School in England and Denmark. Thesis submitted for the degree of Doctor of Education at the University of Leicester Bishop Grosseteste University . Dostupno na:
27. Mihić, A. (2020): Primjena šumske pedagogije u dječjem vrtiću. Završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
28. Mainella, FP., Agate, JR., Clark, BS. (2011): Outdoor-based play and reconnection to nature: a neglected pathway to positive youth development, New Directions for Youth Development.(130):89–104.

29. Mills, A. (2009): Early-childhood education takes to the outdoors. Edutopia. Dostupno na: <http://www.edutopia.org/early-childhood-outdoor-education-waldkindergarten>, pristupljeno:03.07.2021
30. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje/128>. Pristupljeno: 29.07.2021
31. Mioč, M. (2017): Implementacija održivog razvoja u kurikulumu ranog i predškolskog odgoj. U: Radeka, I., Vican, D., Petani, R., Mioč, M. (ur). Održivi razvoj i odgojno-obrazovni sustav Hrvatske : znanstveno-stručni skup, [12.-13. svibanj 2016.] : zbornik radova. Zadar : Sveučilište : Dječji vrtić Radost, 2017. - sign. 37.01 /ZNA/ o OP.
32. More, dječji vrtić. Istraživači šumske čarolije. Dostupno na: <https://more.rivrtici.hr/istrazivaci-sumske-carolije> , pristupljeno: 27.08.2021
33. Murray, R., O'Brien, L. (2005): Such enthusiasm – a joy to see' An evaluation of Forest School in England. Forest research, nef, economics as if people and the planet mattered.
34. Panić, F. (2017): Outdoor curriculum-„Šumski vrtić“. Završni rad, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Odjel za odgajateljski studij
35. Petrović, B. (2019): U šumici Tivoli na Velom Vrhcu imamo prvi šumski vrtić u Hrvatskoj! Oni su šumska djeca. Glas Istre. Dostupno na: <https://www.glasistre.hr/pula/u-sumici-tivoli-na-velom-vrhu-imamo-prvi-sumski-vrtic-u-hrvatskoj-oni-su-sumska-djeca-smiju-sjesti-na-zemlju-zaprljati-se-skociti-u-lokvicu-penjati-se-na-stablo-597331>, pristupljeno:18.08.2021
36. Phenice, L., Griffore, R. (2003): Young Children and the Natural World, Contemporary Issues in Early Childhood. 4 (2): 167–178.
37. Rabušićova, M., Engdahl, I., Jevtić, V. (2012): Obrazovanje za održiv razvoj. Dijete, vrtić, obitelj. Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 18 (67); 6-9.
38. Radeka, I. (2017): Uvod. U: Radeka, I., Vican, D., Petani, R., Miočić, M. (ur) Održivi razvoj i odgojno-obrazovni sustav Hrvatske : znanstveno-stručni skup, [12.-13. svibanj

2016.] : zbornik radova. Zadar : Sveučilište : Dječji vrtić Radost, 2017. - sign. 37.01 /ZNA/ o OP.

39. Schepers, W., Liempd, VI.(2010): Avantura u prirodi. Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa, 2(4);2-3
40. Slunjski, E., Pribela Hodap, S., Malnar, A., Kljenak, T., Zagrajski Malek, S., Horvatić, S., Antulić, S. (2012.): Priručnik za samovrednovanje ustanova ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Agencija za komercijalnu djelatnost d.o.o.
41. Slunjski, E., Vujičić, L., Burić, H., Jaman-Čuveljak, K., Pavlic, K., Franko, A., Plaza Leutar, M., Guštin, D., Drviš, D. (2014): Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Republika Hrvatska Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Zagreb
42. Škugor, A. (2008): Cjeloživotno učenje za održivi razvoj u studijskom programu/kurikulumu Učiteljskog fakulteta u Osijeku. Život i škola, 19. 159-168.
43. Održivi razvoj i odgojno-obrazovni sustav Hrvatske : znanstveno-stručni skup, [12.-13. svibanj 2016.] : zbornik radova. Zadar : Sveučilište : Dječji vrtić Radost, 2017. - sign. 37.01 /ZNA/ o OP
44. Paci, S. (2016): Outside the Walls: Exploring the Benefits of Outdoor-Based Learning for Children's Development. Dostupno na: <https://educationstudies.yale.edu/sites/default/files/files/SPaci%20Capstone%202016.pdf>
45. Pertović, B. Glas istre. (2019): Dostupno na: <https://www.glasistre.hr/pula/u-sumicivoli-na-velom-vrhu-imamo-prvi-sumski-vrtic-u-hrvatskoj-oni-su-sumska-djeca-smiju-sjesti-na-zemlju-zaprljati-se-skociti-u-lokvicu-penjati-se-na-stablo-597331>, pristupljeno: 31.08.2021
46. Roditelji.hr. 2019. Jeste li već čuli za Šumski vrtić? Prvi se otvara u Hrvatskoj! <https://www.roditelji.hr/vrtic/jeste-li-vec-culi-za-sumski-vrtic-prvi-se-otvara-u-hrvatskoj/>, pristupljeno:02.09.2021).

47. Stasiuk P. (2017): Early Nature Lessons in Denmark's Forest Preschools. URL: <https://www.creefordacademy.ca/from-the-web/2017/12/15/early-nature-lessons-in-denmarks-forest-preschools>, pristupljeno: 16.08.2021
48. Šumska djeca. (2019): Tko smo mi. Dostupno na: <https://sumskadjeca.com/tko-smo/>, pristupljeno; 18.08.2021
49. Šumska vila. O šumskoj vili (2013): Dostupno na: <http://www.sumskavila.com/?lang=en>, pristupljeno:18.08.2020.
50. The Ministry of Social Affairs in consultation with the Ministry of Education (2000): Early Childhood Education and Care Policy in Denmark – Background Report. Dostupno na: <https://www.oecd.org/education/school/2475168.pdf> , pristupljeno:13.08. 2021
51. UNICEF. Rani odgoj i obrazovanje. Dostupno na: <https://www.unicef.org/croatia/rani-odgoj-i-obrazovanje>, pristupljeno: 29.07.2021
52. Valjan Vukić, V. (2013): Prikaz i osvrt: Jane Williams – Siegfredsen, Understanding the Danish Forest School Approach – Early Years Education in Practice London in New York: Routledge, 2012.
53. Vrbičić, A. (2012): Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj („zelena pedagogija“). Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Slavka Krautzeka bb jednopredmetni studij pedagogije, 3. godina preddiplomskog studija. Dostupno na: <http://www.pedagogija.hr/ekvilibrij/pdf/odgoj-i-obrazovanje-za-odrzivi-razvoj-zelena-pedagogija.pdf> , pristupljeno: 29.07.2021

8. SAŽETAK

Klimatske promjene i suvremeni ekološki problemi najviše su uzrokovani načinom ekonomskog rasta razvijenih zemalja. Urbanizacijom su se smanjile zelene površine. Održivi razvoj od aktualnog problema prerastao u imperativ razvoja suvremene civilizacije. Budući da se vrijednosti, stavovi i obrasci ponašanja usvajaju u najranijoj životnoj dobi, upravo je to trenutak kada odgoj i obrazovanje za održiv razvoj treba početi. Šuma je izuzetna i zdrava lokacija za učenje koja omogućava osjetilna iskustva, puno više nego drugi ekosustavi, potiče sposobnost promatranja i slušanja, stimulira socijalne interakcije među djecom, a šumski dječji vrtići idealno su mjesto iskustvenog učenja.

U radu će se predstaviti šumski dječji vrtići u Danskoj i Hrvatskoj, analizirati će se prednosti i nedostaci ovih dječjih vrtića u odnosu na druge dječje vrtiće. Dati smjernice implementacije sadržaja šumske pedagogije u radu s djecom predškolske dobi.

Na osnovu proučene literature došlo se do zaključaka kako šumski dječji vrtići djeci predškolske dobi pružaju mogućnost većeg boravka djece u prirodi. Izraženiji su pozitivni učinci na dječji psihofizički razvoj u odnosu na konvencionalne vrtiće. U šumskim dječjim vrtićima zastupljeniji su sadržaji ekološkog odgoja čime djeca dobivaju i bolje temelje za održiv način života. Šumski dječji vrtići nedovoljno su zastupljeni u Republici Hrvatskoj u odnosu na Dansku i općenito.

Ključne riječi: šumski dječji vrtići, šumska pedagogija, održivi razvoj, rani i predškolski odgoj, predškolski odgoj u Danskoj, predškolski odgoj u Hrvatskoj

9. SUMMARY

Climate change and modern environmental problems are mostly caused by the way economic growth of developed countries. Urbanization has reduced green areas. Sustainable development has grown from a current problem into an imperative for the development of modern civilization. Since values, attitudes, and patterns of behavior are adopted at the earliest age, this is precisely the moment when education for sustainable development needs to begin. The forest is an exceptional and healthy learning location that provides sensory experiences, much more than other ecosystems, encourages the ability to observe and listen, stimulates social interactions among children, and forest kindergartens are an ideal place for experiential learning.

The paper will present forest kindergartens in Denmark and Croatia, and will analyze the advantages and disadvantages of these kindergartens compared to other kindergartens. Give guidelines for the implementation of the content of forest pedagogy in working with preschool children.

Based on the studied literature, it was concluded that forest kindergartens provide preschool children with the possibility of greater stay of children in nature. The positive effects on children's psychophysical development are more pronounced compared to conventional kindergartens. In forest kindergartens, the contents of ecological education are more represented, which gives children a better foundation for a sustainable way of life. Forest kindergartens are insufficiently represented in the Republic of Croatia in relation to Denmark and in general.

Keywords: forest kindergartens, forest pedagogy, sustainable development, early and preschool education, preschool education in Denmark, preschool education in Croatia

10 POPIS SLIKA

1. Slika 1. Igra djece u prirodnom okruženju. Izvor: Cedarsong Nature School, preuzeto od Doek, 2017.
2. Slika 2. Spretnost i okretnost djece šumskih vrtića. Izvor: Early horizons, 2017. https://www.asg.com.au/doc/default-source/early-horizons/asg_eh_2017_issue_6-1_web_fa.pdf?sfvrsn=2 , pristupljeno:26.08.2021.
3. Slika 3. Šumski vrtić. Izvor Cedarsong Nature School, preuzeto od: (Doek, 2017.)
4. Slika 4. Djeca danskog šumskog vrtića. Izvor: Nature Preschool at Irvine. Preuzeto od: (Doek, 2017.)
5. Slika 5. Provjera posuda za kompost u šumskom dječjem vrtiću Stockholmsgave Centrum. Preuzeto od: (Stasiuk, 2017.)
6. Slika 6. Skupljanje jaja u dječjem šumskom vrtiću Stockholmsgave Centrum. Preuzeto od (Stasiuk, 2017.)
7. Slika 7. Istraživači šumske čarolije. Izvor: More, dječji vrtić. <https://more.rivrtici.hr/istrazivaci-sumske-carolije>, pristupljeno: 27.08.2021

1. POPIS TABLICA

1. Tablica 1. Prednosti boravka i igre u prirodi. Izvor: (Lukin portal, 2016). <http://www.pjesmicezadjecu.com/mamin-kutak/zasto-je-igra-u-prirodi-vazna.html#ixzz725zJ0KrQ> , pristupljeno:01.08.2021.
2. Tablica 2. Trajanje obaveznog i neobaveznog ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Izvor: (Slunjski i sur. 2014.).